

Ahmet Altan

Už nikdy neuvidím svet

INAQUE

A

Preklad Ladislav Bodík

A

Ahmet Altan Už nikdy nevidím svet

Ahmet Altan
DÜNYAYI BİR DAHA GÖRMEYECEĞİM
(I WILL NEVER SEE THE WORLD AGAIN)

COPYRIGHT © Ahmet Altan 2018
FOREWORD COPYRIGHT © Philippe Sands 2019
TRANSLATION © Ladislav Bodík 2021
COPYEDITING Jana Šulková, Martina Kubealaková
COVER © Barbora Šajgalíková
COVER PHOTO © Ester Šabíková
SLOVAK EDITION © Inaque 2021
ISBN 978-80-8207-071-5
ISBN E-BOOK 978-80-8207-072-2

Ahmet Altan
Už nikdy neuvidím svet

INAQUE

PREDSLOV

Ahmata Altana som prvý raz stretol na konferencii v Istanbule na jar v roku 2014. Toto mesto pre mňa veľa znamená už dlho. Pred tridsiatimi rokmi, popíjajúc mäťový čaj v malej kaviarni neďaleko mešity Ortaköy v tieni bos-porského mosta, som sa tam zamiloval do ženy, s ktorou som sa neskôr oženil. V tú jar Ahmet predniesol inauguračnú prednášku na podujatí venovanom Mehmetovi Alimu Birandovi, medzičasom každoročnej udalosti pod záštitou skupiny za slobodu tlače P24 konanej na počesť renomovaného tureckého novinára. Ahmetova prednáška ma oslovila a aj jeho som si okamžite obľúbil. S vášňou a odvahou, inteligentne a s humorom hovoril o spisovateľovom mieste v slušnej spoločnosti. Netrvalo dlho a stali sa z nás priatelia, často sme boli v kontakte, stretávali sme sa v Londýne a Istanbule.

Na jar 2018, štyri roky po našom prvom stretnutí, som dostal pozvánku znova predniesť výročnú prednášku v tej istej budove – v nádherných priestoroch švédskeho generálneho konzulátu nachádzajúceho sa v štvrti Beyoğlu na európskej strane Istanbulu. Aj Ahmet dostal pozvánku, ale nemohol sa zúčastniť; v tom čase bol už 590 dní vo väzení. Za čo? Pretože vyslovil pár neškodných slov v televíznej relácii krátko po neúspešnom puči v roku 2016,

ktorý vládla prezidenta Recepta Tayyipa Erdoĝana označila za protištátny.

Tvrdí zásah zo strany prezidenta spôsobil, že Turecko sa prepadlo na spodné priečky rebríčka slobody tlače Reportérov bez hraníc. Situácia bola zlá a mala sa ešte zhoršiť, i keď sa zdalo, že Erdoĝanova pozícia v nadchádzajúcich voľbách nie je celkom istá. Ekonomika trpela, turisti prestali navštevovať krajinu. Na švédskom konzulate toho večera panovala ponurá atmosféra.

Mojej prednášky sa zúčastnili spisovatelia a novinári, ktorých ešte len mali zatknúť. Podujatie otvoril Murat Sabuncu, šéfredaktor novín *Cumhuriyet*, ktorého v apríli odsúdili na sedem a pol roka na základe obvinenia z terorizmu, no ktorého prepustili na kauciu do odvolacieho konania. Jeho prejav bol zanieteným vzdaním holdu mnohým zatknutým novinárom. Ja som svoju prednášku venoval Ahmetovi. „Dobre vieme, ako rozdielne možno interpretovať slová,“ povedal som, poukazujúc na súvis medzi právníkom a spisovateľom, „a vieme tiež, že práve to je na nich krásne a zároveň nebezpečné.“ Nebezpečné slová vyslovené „mojím drahým priateľom Ahmetom, ktorý sa podujatia nemohol zúčastniť“, viedli sudcu k rozhodnutiu, že Ahmet, v tom čase šesťdesiatosemročný, strávi zvyšok svojho života vo väzení. „Nikdy nás neomilstia, zomrieme vo väzenskej cele,“ napísal Ahmet z väzenia pre denník *New York Times* krátko po odsúdení.

Nasledujúci deň som strávil v spoločnosti Yasemin Congarovej, šéfkou skupiny P24, Ahmetovej blízkej priateľky. Do väzenia s maximálnym stupňom stráženia v Silivri, dve hodiny jazdy autom z Istanbulu, sme šli spolu. Tu bol Ahmet väznený aj s jeho mladším bratom Mehmetom, ekonómom, ktorého vyhodili z Istanbulskej univerzity, kde vyučoval tridsať rokov. Yasemin Ahmeta nedovolia

navštíviť. Môže sa s ním spojiť iba telefonicky, aj to len na desať minút raz za dva týždne. Nepustia k nemu ani žiadneho cudzinca. Ako prvému mi umožnili stretnúť sa s ním, pretože ako právnik som zastupoval bratov Altanovcov na Európskom súde pre ľudské práva v Štrasburgu.

Zariadenie bolo obrovské a odporivé. Zadržovali v ňom jedenásttisíc väzňov. V sprievode tureckého právnikovi som prešiel prinajmenšom ôsmimi bezpečnostnými kontrolami, načo nás mikrobused odviezli k bloku číslo 9. K celkovému prehľadaniu síce nedošlo, no zato mi naskenovali oči s cieľom integrovať ich do „systému“. Jeden zo strážcov sa správal veľmi priateľsky, chcel sa pozhovárať o futbale. Nakrátko sme sa s chuťou rozpravili o Arsènovi Wengerovi, Mesutovi Özilovi (ktorý sa, na moje sklamanie, onedlho nato nechal vyfotografovať s prezidentom Erdoğanom, ako mu venuje tričko Arsenalu) a o tom, čo znamená byť Turkom. Pracoval vo väznici štyri roky a nikdy predtým tam cudzinca nestretol. „Ste prvý,“ odvetil s úsmevom na tvári.

Najprv som sa stretol s Mehmetom, bodrým a láskavým človekom so žiarivými očami a plnou bradou v štýle Karla Marxa. Nadšene sa so mnou zhováral po francúzsky, prekvapiac ma svojim uvažovaním o globalizácii a anglickom hnutí ludditov, ktorému sa dosť dlho venoval a písal o ňom. V cele bol spolu s ďalšími dvoma väzňami – jeden bol jeho bývalým študentom. Mehmeta celá situácia miatla, koniec koncov rovnako ako vyhládka, že strávi zvyšok života vo väzení. „Doživotie je ako žiť bez hodínok v nikdy sa nekončiacom čase,“ vyhlásil. (O tri mesiace neskôr, v lete 2018 Mehmeta prepustili.)

Mehmet odišiel. Čakal som. Do zasklenej cely onedlho vstúpil Ahmet. Zdal sa byť fit. „Činky!“ zanôtil a usmial sa. Čo sme sa len za tú spoločnú polhodinku nasmiali. „Nie,

Turecko ešte nekleslo na úplné dno,“ povedal. „Sme národ bungee skokanov, a keď máme už-už naraziť na dno, zasa akosi vyskočíme.“ Zhovárali sme sa o jedle, politike, kvalite môjho londýnskeho trávnikára a o mojom susedovi – anglickom sudcovi, ktorý na jeseň 1998 podpísal zatykač na senátora Pinocheta. Predstava, že spravodlivosť bola vykonaná nezávislým sudcom, u Ahmeta opäť vzbudila obdiv. „Zázrak,“ vyhlásil.

Spýtal som sa ho, čo chce odkázať svojim čitateľom. Hovorili sme o sudcovi, ktorý ho odsúdil, mužovi s „navretými viečkami“. Ahmet vedel, že sa o sudcov mimoriadne zaujímam, najmä o tých menej nezávislých. Neskôr som sa dozvedel, že Ahmetov sudca sa volá Kemal Selçuk Yalçın.

„Stretli sa vám niekedy pohľady?“ zaujímalo ma. „Len raz: *teraz mám slovo ja*, hovorili mi jeho oči, a *moc, ktorú môžem použiť, tá rozdrví*,“ povedal Ahmet. Rozprávali sme sa aj o jeho väzenských memoároch *Už nikdy neuvidím svet*, pozoruhodnej zbierke príbehov, ktorú teraz akoby zázrakom držíte v rukách a čoskoro budete čítať. „Pre každého autora je čas strávený vo väzení iniciačným obradom,“ skonštatoval Ahmet. „Ale z teba, z teba sa skutočný autor nikdy nestane!“ Opäť sme sa poriadne rozosmiali.

Stráviť trochu času pri človeku odsúdenom na doživotné väzenie pre narafičené obvinenie, človeku, ktorý sa aj na tom dokázal zasmiať, nebolo iba tak. Väzenskú celu v Silivri som opúšťal s nečakaným pocitom eufórie z čírej, nefalšovanej vnútornej sily Ahmeta Altana a veľkosti ľudského ducha.

Philippe Sands
Londýn 27. septembra 2018

OBSAH

Jediná veta ---	13
Prvá noc v cele ---	23
Lekár, lekárka a zrkadlo ---	31
Učiteľ ---	45
Cintorín ružových fasciklov ---	55
Nevera ---	61
Stretnutie s časom ---	63
Cesta okolo mojej cely ---	71
Sen ---	81
Niekoľkonásobný vrah ---	85
Meryem ---	87
Spisovateľ, ktorý si napísal vlastný osud ---	95
Zúčtovanie ---	101
Sudcova najväčšia starosť ---	109
Lesná víla ---	111
Oznámenie ---	119
Želiezka ---	121
Vták ---	129
Spisovateľský paradox ---	131

JEDINÁ VETA

Zobudil som sa na to, že niekto vyzvára pri dverách. Digitálny budík na nočnom stolíku ukazoval čas 05.42.

Polícia, skrslo mi v hlave.

Ako všetci disidenti v tejto krajine i ja som si líhal do postele s vedomím, že na svitaní možno zazvoní zvonček.

Vedel som, že si po mňa jedného dňa prídu. A teraz stáli pred dverami.

Dokonca som už mal nachystanú aj malú príručnú batožinu s oblečením, aby som bol pripravený na policajnú raziu a to, čo malo nasledovať.

Voľné plátenné nohavice čiernej farby so šnurovacím patentom v páse, aby som nemusel nosiť opasok, čierne členkové ponožky, pohodlné mäkké tenisky, ľahké bavlnené tričko a tmavú košeľu.

Obliekol som si veci prichystané *pre prípad razie* a šiel som k dverám.

Pohľad cez priezor mi dal za pravdu. Pred dverami stála

šestica mužov z protiteroristickej jednotky odetá vo vestách, aké sa nosia len pri raziách, s veľkým nápisom TEM na hrudi.

Otvoril som dvere.

„Máme príkaz na domovú prehliadku a zatknutie,“ zneli ich slová, keď vchádzali do bytu. Dvere nechali dokorán otvorené.

Oznámili mi, že druhý príkaz na zatknutie sa vzťahuje na môjho brata Mehmeta Altana, ktorý býval v tej istej budove. Pred jeho dverami čakal iný tím, nikto im však neotváral. Pri otázke, pred ktorým bytom sa nachádzajú, vysvitlo, že zvonia pri nesprávnych dverách.

Zavolať som Mehmetovi.

„Máme hostí,“ oznámil som mu. „Otvor dvere.“

Keď som dotelefonoval, jeden z policajtov si vypýtal môj mobil. „Zabavuje sa,“ oznámil mi.

Nato sa šestica rozpráchlá a začala prehľadávať byt.

Vonku začínalo svitať. Slnecné lúče stúpali ponad vzdialené kopce a rysovali na oblohu bledofialové, šarlátové a levandulové vlnky ponášajúce sa na bielu ružu v rozpuku.

Rodilo sa pokojné septembrové ráno bez akéhokolvek poňatia o udalostiach odohrávajúcich sa u mňa doma.

Kým policajti vykonávali prehliadku bytu, postavil som vodu na čaj.

„Nedali by ste si čaj?“ opýtal som sa.

Povedali, že nie.

Imitujúc svojho otca, dodal som: „To nemá byť úplatok, pokojne si dajte.“

Presne pred štyridsiatimi piatimi rokmi nadránom, ako je aj to dnešné, spravili raziu v našom dome a otca zatkli.

Otec sa policajtov opýtal, či si nedajú kávu. Keď od-

mietli, zasmial sa a nechal sa počúť: „To nemá byť úplatok, pokojne si dajte.“

Lenže to, čo som práve prežíval, nebolo žiadne déjã vu. To sa len opakovala realita. Táto krajina sa naprieč dejinami uberá príliš pomaly na to, aby sa čas pohol dopredu, a tak sa len obracia, hľadá späť a opakuje už odohrané udalosti.

Po štyridsiatich piatich rokoch sa čas vrátil k tomu istému ránu.

A za toto už štyridsaťpäť rokov trvajúce ráno stihol otec umrieť a ja zostarnúť, bez zmeny zostali len úsvit a razia.

Vo dverách sa zjavil Mehmet s úsmevom, ktorý ma vždy dokázal upokojiť. Bol obkolesený policajtmi.

Rozlúčili sme sa a vzápätí ho polícia odvieďa.

Nalial som si čaj, do misky nasypal müsli a zalial som ho mliekom. Usadil som sa v kresle a pomaly som začal popíjať čaj a jesť müsli. Čakal som, kým polícia dokončí prehliadku.

V byte panovalo ticho.

Okrem zvukov presúvania nábytku nebolo počúť nič iné. Do hrubých plastových vriec zbalili aj dva dvadsaťročné laptopy, na ktorých som napísal niekoľko svojich románov, čo bol aj dôvod, prečo som ich dosiaľ nevyhodil, staromódne diskety, ktoré sa za tie roky nakopili, a aj môj terajší laptop.

„Tak poďme,“ zaznelo z ich strany.

Vzal som si tašku, do ktorej som si medzičasom stihol pribaliť náhradnú spodnú bielizeň a pár kníh. Vyšli sme z budovy. Vonku pri bráne už čakalo policajné auto.

Nasadol som, tašku si pridržajúc v lone, a dvere sa zabuchli.

Hovorí sa, že mŕtvi nevedia o tom, že sú mŕtvi. V islamskej mytológii jestvuje predstava, že po umiestnení tela

do hrobu a po zasypaní jamy, vo chvíli, keď sa trúčliaci začnú postupne rozchádzať, chce aj mŕtvy vstať a pobrat sa domov, no v momente, keď hlavou udrie o veko rakvy, pochopí, že zomrel.

Keď sa zabuchli dvere policajného auta, udrel som hlavou o veko rakvy.

Tieto dvere som nemohol len tak otvoriť a vystúpiť.

Nemohol som sa vrátiť domov.

Už nikdy nebudem môcť pobožkať milovanú ženu, objat svoje deti, stretnúť sa s priateľmi, ba ani len prejsť po ulici. Už nebudem mať pracovňu, svoj písací stroj ani knižnicu. Už si nezájdem na huslový koncert ani na výlet, nebudem sa prehrabávať knihami v kníhkupectvách, nebudem si môcť len tak zájsť do pekárne a kúpiť chlieb ani hľadiet na more alebo pomarančovník, a už vôbec nie ovoniavať kvety, trávu, dážď, zem. Už nebudem môcť zájsť do kina. Nebudem si môcť dať vajcia s klobáskou ani pohár vína, zájsť do reštaurácie a objednať si rybu. Východ slnka už tiež nevidím. Nebudem môcť ľuďom zavolať. Odteraz už ani oni nebudú môcť zavolať mne. Nebudem si môcť sám otvoriť dvere. Už sa nebudem zobúdzat' v izbe so záclonami.

Zmení sa aj moje meno.

Ahmet Altan sa vymaže a nahradí ho celé znenie mena z oficiálnych dokumentov: Ahmet Hüsrev Altan. Keď sa ma opýtajú na meno, odpoviem im „Ahmet Hüsrev Altan“. Keď sa ma opýtajú na miesto pobytu, dám im číslo cely.

Odteraz iní budú rozhodovať o tom, čo budem robiť, kam sa mám postaviť, kde mám spať, o koľkej mám vstávať, ako sa volám.

Budem prijímať rozkazy: „Stoj!“, „Hýb sa!“, „Vstúp!“, „Zdvihni ruky!“, „Vyzuj si topánky!“, „Mlč!“.

Policajné auto uháňalo vysokou rýchlosťou.

Práve dnes sa začína dvanásťdenný náboženský sviatok. Väčšina obyvateľov mesta vrátane štátneho prokurátora, ktorý nariadil moje zatknutie, odcestovala na dovolenku.

Ulice boli ako vymreté.

Prísediaci policajt si zapálil cigaretu a ponúkol aj mňa.

Pousmial som sa a kývnutím hlavy odmietol. „Fajčím, len keď som nervózny,“ povedal som.

Ktovie, odkiaľ sa vzala tá veta; z mojej mysle, zo žiadneho z jej zákutí, totiž nevyšla vedome. Vniesla neprekonateľnú vzdialenosť medzi svoj význam a realitu. Priam ignorovala realitu, robila si z nej posmech, dokonca ešte aj teraz, keď som sa menil na úbohého chrobáka neschopného otvoriť dvere auta, v ktorom ho viezli, toho, čo stratil právo rozhodovať o svojej budúcnosti a ktorého meno sa zmenilo, na chrobáka lapeného do siete jedovatého pavúka.

Akoby ktosi v mojom vnútri, koho som ani nemohol nazvať svojím „ja“, no kto hovoril mojím hlasom, mojimi ústami, teda bol mojou súčasťou, pri prevoze v policajnom aute do železnej cely z ničoho nič prehlásil, že fajčí, len keď je „nervózny“.

Táto jediná veta zrazu všetko zmenila.

Realitu rozpolila na dve časti, tak ako sa dá jediným švihnutím samurajským mečom preťať hodvábný šál hodený do vzduchu.

Na jednej strane reality stálo uväznené telo z mäsa, kostí, krvi, svalov a nervových spojení. Na druhej strane myseľ, ktorej telo bolo ukradnuté a ona si robila posmešky z jeho osudu, myseľ, ktorá sa z výšky dívala na to, čo sa deje a čo sa ešte len malo stať, ktorá verila, že je nedotknuteľná, a práve preto takou bola.

Podobne ako Július Cézar, ktorý keď sa dozvedel, že do ním obliehanej Alesie práve smeruje obrovské galské voj-